

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

112

SELÇUK

Dergisi

SAYI : 4

OCAK - 1989

1. Sadreddin Konevî
Özel Sayısı

SELÇUKLU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

SADREDDİN KONEVİ'NİN HADİS ERBAİN ŞERHİ

Yrd. Doç. Dr. H. Kâmil YILMAZ

Sadreddin Konevi, hadisle meşgul olan mütasavvıfların ilki de-ğildir şüphesiz. Tasavvuf ilminin zuhûr ettiği dönem olarak kabul edilen Hicrî II. asırdan itibaren pek çok zâhid-sûfinin hadis ve hadis rivâyetiyle meşgul olduğu bilinmektedir. Hasan el-Basri, (110/728) İbn Sirin (110/728), Süfyan es-Sevri (161/767), Haris el-Muhâsibî (243/857) ve Cüneyd el-Bağdâdî (298/909) bunlara örnek olarak sa-yılabilir. Tarikatların zuhûr ettiği VI. Hicrî asırda da Ahmed er-Ri-fâî (578/1182) ve Abdülkadir el-Geylânî (562/1167) gibi tarikat ku-rucularının da hadisle meşgul olduklarını görüyoruz.

Abdülkadir Geylânî ve Ahmed er-Rifâî'den bir asır sonra yaşı-yan Sadreddin Konevî (1) (607/1210-672/1263) de şeyhi ve babahî vahdet-i vücûd fikrini sistemleştiren İbn Arabî (638/1240) gibi hadis ilmiyle meşgul olmuştur. Sadreddin Konevî'nin hadis şerhiyle ilgili eseri, kendisinin İbn Arabî'ye yakınlığı ve "Vücûdî tevhîd" de deni-len vahdet-i vücûda bağlılığı açısından önem taşımaktadır. Brockel-mann'ın GAL (I, 585)'nda Konevî'nin ikinci eseri olarak el-Ehâdi-sû'l-Erbainiyye, Suppl. (I, 807)'de Şerh Erbaîn hadisen adıyla kay-dettiği hadis şerhinin bugüne kadar neşredilmemiş bulunması bir talihsizliktir. Gerçi Mısır'da 1324 yılında Hüseyin Ali isimli biri ta-rafindan Sadreddin Konevî'ye izâfe edilen bir Kırk Hadis Şerhi (2)

- (1) Hayatı ve eserleri için bkz. Sübkî, *Tabakatü's-Şâfiyyeti'l-Kübrâ*, Mısır 1971 VIII, 45; Dârâşikuh, *Sefinetü'l-Evliyâ*, Kampur 1900, s. 68; Câmî, *Nefehâtü'l-üns* (trc. Lamiî Çelebi), İstanbul 1289, s. 632-634; Gıyâseddin el-Hü-seynî, *Habîbu's-siyer*, İran 1362, III, 155-156; Zehebî, *Tezkiretül'l-huffaz*, India 1956, IV, 1491; es-Safedî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*, Weisbâden 1981, 200; Taşköprüzâde Ahmed b. Mustafa, *Miftâhu's-seâde fi mevzûâtî'l-ulûm*, Ka-hire, ts. II, 378-379; III, 381; en-Nebhânî, *Câmiu kerâmâtî'l-evliyâ*, Mısır 1962, II, 222; Brockelmann, *GAL*, I, 589; Suppl. I, Osman Ergin "Sadrad-din al-Qunawî ve Eserleri" İ. Ü. Ed. Fak. Şarkiyat Enst. Şarkiyat Mecmu-ası, 1957 (II), s. 63-90; Nihat Keklik, *Sadreddin Konevî Felsefesinde Allah Kainat ve İnsan*, İstanbul 1967; Bursalı M. Tahir, *On İki Zatın teracim-i ahvâlî*, İstanbul 1317, s. 9-12.
- (2) Eserin üzerinde kayıtlı adı şöyledir: Şerhu'l-hadisi'l-Erbain en-Nebevi min-sünühâtî's-Şeyh Sadreddin el-Konevi fi't-tasavvuf.

neşredilmişse de bu şerhin O'na âid olduğunu kabul etmek mümkün değildir. Çünkü, küçük boy 48 sahifelik bu baskı ile kütüphanelerimizdeki yazmaları karşılaştırdığımız zaman bunların ayrı ayrı şeyler olduğu ortaya çıkmaktadır. İstanbul kütüphanelerinde inceleme imkânı bulabildiğim Sadreddin Konevi'ye âid **Şerh Hadis Erbain'**lerden hiçbirisi kırk hadis değildir. Matbû nüsha ise kırk hadistir ve matbû nüshadaki hadislerden sâdece bir tanesinin tesâdüfen yazma nüshalarda da yer aldığı görülmektedir. Bu duruma göre, bu matbû nüshanın Sadreddin Konevi'ye âid olmadığı kesindir. Ama nasıl olup da O'nun adıyla neşredildiğini anlamak güçtür. İki ihtimâl hatıra geliyor. Birincisi, müelliflerin eserleri üzerine adlarını koymaktan imtinâ ettikleri dönemde yazılan bu esere daha sonra bir başkası Sadreddin Konevi adını koymuş olabilir. İkinci ihtimâl, müellifi bilinmeyen bu şerhe gerekli araştırma yapılmadan Sadreddin Konevi'nin adı basım sırasında konulmuştur. Ne gariptir ki aynı matbû Kırk Hadis, gerekli araştırmaya lüzûm hissedilmeden Türkçe'ye terceme edilmiştir (Abdülkadir Akçiçek, **Hadis-i Erbain Tasavvuf**, Rahmet Yayınları, İstanbul 1970).

İnceleme imkânı bulduğum on dokuz yazma nüshanın gerek ihtivâ ettikleri hadis sayısı açısından gerekse adları açısından farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu on dokuz nüshadan 11 tanesi **Şerh Hadis Erbain**, yedi tanesi **Hadis Erbain**, bir tanesi **el-Ehâdisu's-şerife**, bir tanesi de **Şerhu'l-hadis es-Sâmin ve işrin** adıyla kayıtlıdır.

Yine bu nüshalardan 13 adedinde 29 hadis, altı tanesinde 28 hadis, iki tanesinde 27 hadis, birinde 26, diğer birinde de 24 hadis bulunmaktadır.

İncelediğimiz bu nüshalar içinde en eski istinsah tarihi taşıyanlardan biri Şehid Ali Paşa 1394 numarada kayıtlıdır. İstinsah tarihi 833/1429 ve hadis mevcudu 26'dır. Diğer Hacı Mahmud Efendi 574 numarada kayıtlıdır. İstinsah tarihi 835/1431 olup 28 hadis vardır.

Görüldüğü gibi İstanbul kütüphanelerindeki en eski nüshalar bile müellifin vefatından bir buçuk asır sonrasına âid istinsah tarihi taşımaktadır.

İstanbul kütüphanelerinde görebildiğim nüshalar ve kısaca özellikleri :

1. Atıf Efendi, 452/1, **Şerh Hadis Erban** adıyla kayıtlıdır. Orta boy, 15 satır, 84 varaktır. Çorbacızade Mustafa b. Muhammed tarafından istinsah edilen nüshada 29 hadis vardır.

2. Ayasofya 437, **Şerh Hadis Erbain** adıyla kayıtlıdır. Küçük

boy, 17 satır, 1b - 76a, varaktır. Müstensihî belli olmayan nüshada 29 hadis vardır.

3. Carullah 275/1 Hadis Erbaîn adıyla kayıtlıdır. Orta boy, 27 satır, 1b - 30a, varaktır. İstinsah tarihi ve müstensih belli değildir. 27 hadis vardır.

4. Carullah 2054/1 el-Ehâdisü's-şerife adıyla kayıtlıdır. Küçük boy, 18 satır, 1b - 45a, varaktır. Müstensih ve istinsah tarihi belli değildir. 29 hadis vardır.

5. Cârullah 2079/9, Şerh Hadis el-Erbaîn adıyla kayıtlıdır. Orta boy, 21 satır, 83a - 130b, varaktır. İstinsah tarihi ve müstensihî kayıtlı değildir. 29 hadis vardır.

6. Cârullah 2097, Şerh Hadis Erbaîn adıyla kayıtlıdır. Orta boy, 23 satır, 51b - 81b, varaktır. İstinsâh tarih ve müstensihî belli değildir. 29 hadis vardır.

7. Cârullah 2085/7. Şerh Hadis Erbaîn adıyla kayıtlıdır. Orta boy 23 satır, 62b - 101b, varaktır. Nesih kırması bir yazı ile yazılmış, müstensih ve istinsah tarihi belli değildir. 29 hadisten oluşan nüshanın sonuna şöyle bir not düşülmüştür: "Şeyh'in bu hadisleri kırk'a tamamlamağa muvaffak olamadığı duyulmuştur."

8. Dügümlü Baba 60, Şerh Hadis Erbaîn adıyla kayıtlı olup küçük cep kitabı büyüklüğünde, 16 satır, 118 varaktır. Okunaklı bir nesihle 28 hadisten oluşan nüshanın sonuna şöyle bir not düşülmüştür: "Bu nüshada bu kadar (hadis) bulundu. Bundan başkasını bulan, ona bulduklarını ilâve etsin."

9. Fatih 788, Kitap adı kaydedilmemiş. Küçük boy, 15 satır, 96 varaktır. Konyalı Mehmed b. Abdullatîf Saracî tarafından 1111/1699 yılında nesih yazıyla yazılmıştır. 28 hadis vardır.

10. Hacı Mahmud Efendi 574, Şerh Hadis Erbaîn adıyla kayıtlıdır. Küçük boy, 15 satır, 63 varak tutarındadır. Muhammed b. Muhammed tarafından 835/1431'de istinsâh edilmiştir. 28 hadis vardır.

11. Hacı Mahmud Efendi 602/1 Şerh-Hadis Erbaîn adıyla kayıtlıdır. Orta boy, 19 satır, 51 varak. Talik yazı ile 999/1590'da İstanbul'da istinsah edilmiştir.

12. Halet Efendi 38/3, Şerh Hadis Erbaîn adıyla kayıtlıdır. Orta boy, 21 satır, 149b - 195a varaktır. Müstensih ve istinsah tarihi belli değil. Nesih yazıyla yazılan nüshada 24 hadis vardır.

13. Lâleli 172/2, Şerh Hadis Erbaîn adıyla kayıtlıdır. Orta boy,

23 satır, 132a - 169b varaktır. Mustafa el-Konevi tarafından talik yazı ile istinsah edilmiştir. 29 hadis vardır.

14. Nafiz Paşa 151, **Hadis Erbaîn** adıyla kayıtlıdır. Orta boy, 17 satır, 75 varaktır. İstinsah yer ve tarihiyle müstensihî belli değildir. 27 hadis vardır.

15. Pertev Paşa 91/1, **Şerh Hadis Erbaîn**, adıyla kayıtlıdır. Küçük boy, 16 satır, 76 varaktır. Talik yazıyla yazılan nüshanın müstensihî ve istinsah tarihi belli değildir. 29 hadis vardır.

16. Şehid Ali Paşa, 138/2, **Şerhu'l-hadîs es-Sâmin ve'l-ısrîn** adıyla kayıtlıdır. Büyük boy, 20 satır, 140b - 182a varaktır. Noktasız talik yazı ile yazılan nüshanın müstensihî ve istinsah tarihi belli değildir. Adından da anlaşıldığı gibi 28 hadis vardır.

17. Şehid Ali Paşa, 1369/1, **Hadis Erbaîn** adıyla kayıtlıdır. Küçük boy, 15 satır, 91 varaktır. 903/1497, Şaban'ında Abdullah b. Yusuf tarafından güzel ve okunaklı bir nesihle yazılmıştır. 29 hadis vardır.

18. Şehid Ali Paşa 1371/2, **Hadis Erbaîn** adıyla kayıtlıdır. Orta boy, 17 satır, 25b - 91b varaktır. Arap yazısı ile yazılan nüshanın istinsah tarihi ve müstensihî belli değildir. 28 hadis vardır.

19. Şehid Ali Paşa 1394/2, **Hadis Erbaîn** adıyla kayıtlıdır. Küçük boy, 22 satır, 47b - 91b varaktır. 833/1429 Şevvâl'inde talik yazıyla istinsah edilmiş ve aynı ay içinde mukabele ve tashih edildiğine dair not düşülmüştür. 21. Hadisten sonrakilerin numarası yazılmıştır. 26 hadis vardır. (3)

Konevi adına kayıtlı, fakat ona âid olmayan nüshalardan görebildiklerim :

1. Pertev Paşa 616/7 **Şerh Hadis Erbaîn**, Büyük boy, dar ebat. Kitabın başındaki nottan bazı muhaddislere âid kırk hadis şerhi olduğu anlaşıyor.

Talik yazı ile Muhammed b. Mustafa tarafından 1010/1601'de istinsah edilmiştir. 40 hadis vardır.

2. Es'ad Efendi 342, **Hadis Erbaîn**. Bu eser 1034/1624 yılında Belgrad'da istinsah edilmiştir. 23 hadisten oluşmaktadır. Fakat Sadreddin Konevi'ye âid değildir. 19 satır, 122 varaktır. Tasavvufî bir hadis mecmuasıdır. Okunaklı bir nesihle yazılmıştır.

(3) Diğer bazı nüshalar için bk. Brockelmann, **GAL**, I, 585, **Suppl.**, I, 807; Osman Ergin, a.g.mak., s. 77.

3. Fatih 791/1 **Şerh Hadis Erbaîn**. Orta boy 15 satır 1b-44b vaktir. Okunaklı nefis bir talik yazı ile yazılmıştır. Yirmi hadisin Farsça tercemelerinden oluşmaktadır.

Konevi'ye âid yazma nüshalar incelendiğinde Konevi'nin hadis şerhinin aslının kırk hadis olmadığı görülmektedir. Bu yüzden bazı nüshaların başına ihtiva ettiği hadis sayısı nazar-ı itibara alınarak **Şerhu'l-hadis es-Sâmin ve'l-işrin** adı yazılmıştır. Süleymaniye Carullah 2085'deki nüshanın sonuna "Şeyhin bu hadisleri kırka tamamlamaya muvaffak olamadığının duyulduğu" notu düşülmüştür. Düğümlü Baba 60'daki nüshaya da "Bu nüsha bu kadar bulundu. Bundan fazlasını bulan ilâve etsin" kaydı düşülmüştür. Bütün bunlar, kitabın adı ile muhteva arasındaki uyumsuzluktan kaynaklanan endişelerdir. Acaba gerçekten Sadreddin Konevi bu risâleyi tamamlamaya imkân bulamadı mı, yoksa, bu kadar mı yazdı, ya da tamamladı fakat bir kısmı zâyî mi oldu? Bu konuda müellifin önsözünde verdiği bilgiler konuya biraz olsun ışık tutabilecek mâhiyettedir. Konevi Mukaddime'de besmele, hamdele ve salveleden sonra şunları söylüyor:

"Fazilet ehli ve mütedeyyin eski âlimlerden Hazret-i Peygamber (s.a.v.)'in, sahih bir rivâyetle gelen "Ümmetimden dinî konulara dair kırk hadis ezberleyip riayet eden kimse kıyamet gününde âlim ve fakih olarak haşrolunacaktır." (4) hadis-i şerifini bilen bir grup, muhtelif konularda kırk hadisler derlediler. Bunlardan bir kısmı Peygamberimizin özellikle hutbelerinde zikrettiği ve vaazlarında buyurduğu hadis-i şerifleri seçiyordu. Diğer bir grubu ise ahkâmla ilgili hadisleri, bir diğeri uzun hadisleri, bir başkası daha değişik hadisleri seçerek kırk hadisler meydana getiriyordu. Bizim dostlarımızdan bir grup da, ilm-i hadis konusunda bizim birikimimizi görüp ehliyetimizi tecrübe ederek, hadislerin sırlarını ortaya koymadaki kabiliyetimizi anlayınca eski âlimlerin yoluna koyularak Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hadislerinden bir demet (cümle) hazırlamaya beni teşvik ettiler. Bunun üzerine ben hadisleri kaynaklarından çıkarıp şerhetmede belli bir istidadı olan ve bu konuda söz söyleme iktidarı bulunan kimselerle işbirliği yapmayı izzet-i nefis meselesi yaptım. Çünkü böyleleri hadislerin, az çok Arapça'sı olan, selim fıtrata sahip herkesin anlayabileceği zâhirine ve irâbına âid konularda söz söyleyecek kimselerdir. Bunlar ise öyle çok faziletli ve faydalı şeyler değildir. Mühim olan Allah Rasûlü'nün hadisindeki maksadı anlamak ve o sözün sır ve hikmetlerini kavramaktır..."

(4) bk. el-Aclûnî, **Keşfü'l-hafâ**, Beyrut 1352, II, 246; Ebû Nuaym'dan.

Bu ifâdelerle devam eden önsöz bize kitabın kırk hadisten oluştuğuna dâir bir bilgi vermemektedir. Aksine "hadislerden bir demet" sözü eserin kırk hadis olmadığını bir bakıma teyid etmektedir. Ancak kırk hadis mecmualarının başında yer alan "kırk hadis" ezberlemekle ilgili rivâyetin buraya da alınmış bulunması okuyucu ve müstensihleri yanıltmış ve eserin kırk hadis olduğu intibâını vermiştir. Müellif, eserini hayatının son on iki yıllık safhası içinde yazmıştır. Nitekim Konevi, 22. sırada kayıtlı bulunan "rüyâda Hazret-i Peygamber'i görmekle" ilgili hadis-i şerifin şerhinde Moğolların Bağdad'ı işgal ettikleri günün sabaha yakın saatlerinde rüyâsında Hz. Peygamber'i kefene sarılı olduğu halde görür. Bazı insanlar onun yanına doğru koşmaktadırlar. Peygamberimizin başı açıktadır ve saçları ise yerlere doğru uzanmaktadır. Konevi halka: "Ne yapıyorsunuz?" diye sorar. Onlar da "Hz. Peygamber'in öldüğünü ve O'nu defnetmeğe çalıştıklarını" söyleyince koşar. Hazret-i Peygamber'in yanına sokulur. O'nun ölmediğini, hafifçe nefes almaya devam ettiğini görür. Halka bağırarak O'nun ölmediğini söyler ve insanları oradan savuşturur. Korku ve heyecanla uyandığında bunun islâm âleminin başına gelen bir felâketi temsil ettiğini anlar ve bir müddet sonra da Bağdad'ın işgal edildiği haberi gelir. (5)

Bu kayıttan eserin Bağdad'ın Moğollar tarafından işgalinden; yani 656/1258 yılından sonra yazıldığı anlaşılmaktadır.

Eser, muhtevâ açısından ele alındığında, genellikle vahdet-i vücûd ağırlıklı şerh ve izâhlara yer verildiği dikkati çekmektedir. Bu yüzden bazı tabakat müellifleri kendisinden "el-İttihâdî" diye bahseder. (6) Taşköprüzâde Mevzûâtü'l-ulûm adlı eserinde onun bâzı şerh ve izahlarını, belki de vahdet-i vücûd prensibine karşı olduğundan, tenkid etmekte, fakat hikmet ve marifetle ilgili izahlarını beğendiğini ifâde etmektedir. (7)

Müellifimiz'in en uzun şerhettiği hadis, Cenâb-ı Peygamber'in Hz. Allah'ı rüyâda gördüğünü ifâde eden iki ayrı rivayetten oluşan, 21. hadistir (bk. Nafiz Paşa 151 vr. 34b-35b). İkincisi İsm-i Azam'dan bahseden 17. hadistir (vr. 24a-30a). Üçüncüsü Peygamberimiz'i rüyâda görenin, gerçekten onu göreceğini; şeytanın Peygamber sûretine giremeyeceğini gösteren 22. hadistir (vr. 53b-68b). Dördüncüsü temizliğe devam rızkın genişlemesine sebep olacağını bildiren ilk hadistir (2b-10b). Diğer hadislerin şerhleri, bir ilâ dört va-

(5) Şehid Ali Paşa, 1369, vr. 66 a-b, krş. Nihat Keklik, a.g.e., s. 157-158.

(6) bk. ez-Zehebî, Tezkiretü'l-huffâz, IV, 1491.

(7) Kahire, ts., II, 378-379.

rak arasında değişmektedir. 29 hadisten 3 tanesinin kaynağını tesbit edemedik. Diğerlerinin el-Mucemu'l-Müfehres yâni kütüb-i tis'a ve diğer kaynaklarda bulabildiklerimizi metinleriyle birlikte kaydediyoruz. Hadislerin hadis kritiği açısından değerlendirilmesi benim sâhamın ve konumun dışındadır. Bu konuda bir değerlendirmeyi yarınki oturumumuzda mütehasşsılarından dinleyeceğiz. Bununla birlikte hadislerin ekserisinin muteber eserlerden seçilmiş bulunması câlib-i dikkattir.

١- دم على الطهارة يوسّع عليك الرزق .

٢- كان رسول الله صلى الله عليه وسلم وجوشه اذا علوا الشيا كبروا ، واذا هبطوا سبحوا ، فوضعت الصلاة على ذلك .
٣- عن رفاعه بن رافع: كنا نصلي مع رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فلما رفع رأسه من الركوع ، قال عليه السلام : " سمع الله لمن حمده " ، فقال رجل وراءه : ربنا لك الحمد حمدا كثيرا طيبا مباركا فيه ، فلما انصرف قال : " من المتكلم آنفا " قال الرجل : أنا ، قال : " لقد رأيت بضعة وثلاثين ملكا يبتدرونها أيهم يكتبها أول . "

٤- كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يصلي اذا جاء رجل وقد حصره النفس فقال : الله أكبر الحمد لله حمدا كثيرا طيبا مباركا فيه ، فلما قضى رسول الله صلى الله عليه وسلم صلوته قال : " أيكم المتكلم بالكلمات " فأزم القوم ، فقال : " أنه لم يكن بأسنا . " فقال : أنا يا رسول الله قلتها ، فقال النبي عليه السلام : " لقد رأيت اثني عشر ملكا يبتدرونها أيهم يرفعها . "

٥- أن للتوبة بابا عرضه مسيرة سبعين سنة وأنه لا تغلق حتى تطلع الشمس من مغربها .

٦- من احتلم ما لم يره - وفي رواية : من احتلم حلما يراه - كلف يوم القيامة أن يعقد بين شعيرتين وليس يعاقد - وفي رواية بين شعيرتين من نار . -

٧- اصدق المنامات ما رُئي في السحر .

٨- أن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان اذا دعى فرفع يديه مسح وجهه بيديه - وفي رواية : لم يضعهما حتى يمسح بهما وجهه ، وجاء في روايات : أنه كان يأمر أصحابه بذلك -

١- ثلاثة لا يكلمهم الله ولا ينظر اليهم يوم القيامة ولا يزيكهم
ولهم عذاب اليم: ملك كتاب وشيخ زان وعاعل مستكبر.

١٠- يؤجر ابن آدم في نفقته كلها الا شيئا وضمه في الماء
والطين.

١- ان رسول الله صلى الله عليه وسلم بينما هو جالس بين
أصحابه: "لو ان رصاصة مثل هذه" فأشار الى مثل الجمجمة؛ أرسلت
من السماء لبغت الارض قبل الليل، ولو أنها أرسلت- أو قال :
ألقيت- من رأس السلمة لسارت أربعين خريفا الليل والنهار حتى
يلبغ أصلها - أو قال : قهرها - "ونبه في حديث آخر : ان المراد
بقهرها قهر جهنم.

١٢- شر الناس رجل قتل نبيا أو قتله نبي.

١٣- الطهور شطر الايمان - وفي رواية: الوضوء شطر الايمان -
والحمد لله ملاً میزان و سبحان الله والحمد لله - أو تملان -
ما بين السماوات والأرض والصلوة نور، والصدقة برهان، والصبر ضياء،
والقرآن حجة لك أو عليك، كل الناس يغدو فبائع نفسه فمعتبها أو موبقها.

١٤- ما من غازية أو سرية يفز في سبيل الله فيسلمون و يضيون-

وفي رواية: و يضيون الفينة- ألا تمجّلوا ثلثي أجرهم، و من غازية
أو سرية تحقق و تحوت و تصاب ألا تم لهم أجرهم.

١٥- عن أنس بن مالك: لما خلق الله الأرض جعلت تميد، فخلق
الجبال فقال بها عليها فاستقرت، فجهت الملائكة من شدّة الجبال،
فقالوا: يا رب هل من خلك أشد من الجبال، قال : نعم، الحمد يد،
فقالوا : يا رب فهل من خلك شيء أشد من الحمد يقال : نعم،
النار فقالوا : يا رب فهل من خلك أشد من النار، قال : نعم الماء،

وقالوا : يا ربّ فهل من خلقك شيء أشدّ من الماء قال : نعم الريح ، فقالوا يا ربّ فهل من خلقك شيء أشدّ من الريح ، قال : ابن آدم ، تصدّق بصدقة يمينه يخفيها عن شماله — وفي رواية : فأخفاها عن شماله — .

١٦ — الذهب بالذهب والفضة بالفضة والبرّ بالبرّ والشعير بالشعير والتمر بالتمر والملح بالملح مثلاً بمثل ، يدا بيد ، فمن زاد أو استزاد فقد أربى ، الآخذ والمعطي سواء .

١٧ — اسم الله الأعظم في هاتين الآيتين : " والهكم اله واحد لا اله الا هو الرحمن الرحيم ، وفاتحة سورة آل عمران : الم ، لا اله الا هو الحي القيوم " — وفي رواية أخرى : ان اسم الله الأعظم في أول آل عمران وأول سورة الحديد — . وان رسول الله صلى الله عليه وسلم سمع رجلاً يقول : اللهم اني أسألك بأنني أشهد أنك أنت الله الذي لا اله الا أنت الواحد الأحد الصمد الذي لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفوا أحد ، فقال : " والذي نفسي بيده لقد سألت باسمه الأعظم اذا دعي به أجاب ، واذا سئل به أعطى . " وفي حديث أنس : ان رجلاً كان يصلي في المسجد ثم دعا فقال : اللهم اني أسألك بأن لك الحمد لا اله الا أنت المنان بديع السموات والأرض ذو الجلال والإكرام ، يا حيّ يا قيوم ، فقال عليه السلام لأصحابه نحواً مما قال في الحديث المتقدم وأقسم ايضاً .

١٨ — عن أم حبيبة : أن رسول الله صلى الله عليه وسلم سمعها وهي تدعو وتقول : اللهم أمتعني بزوجي رسول الله وبأخي معاوية وبأبي أبي سفيان فقال لها رسول الله صلى الله عليه وسلم : " سألت الله من أرزاق الله مقسومة وآجال مضروبة ، ويعجل شيء منها قبل محله ، ولا يؤخر شيء منها بعد محله . فلو سألت الله أن يجيرك من عذاب في القبر وعذاب في النار .

١٩ — ليس أحد أغير من الله من أن يزنني عبده أو تزنني أمته .

٢٠- قال رسول الله: قال الله عز وجل: "أنا الله وأنا الرحمن خلقت الرحم وشققت لها اسما من اسمي، فمن وصلها وصلته، ومن قطعها قطعته" أو قال بتة - . وعن أبي هريرة أن النبي صلى الله عليه وسلم قال: "إن الرحم شجنة من الرحمن، وقال الله لها: فمن وصلك وصلته، ومن قطعك قطعته - وفي رواية عنه أيضا قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "إن الله خلق الخلق حتى إذا فرغ منهم قامت الرحم فأخذت تحقوا الرحمن فقال: مه قالت: مقام العائذ من القطعة يقال: نعم أما ترضيني أن أصل من وصلك وأقطع من قطعك، قالت: بلى. قال: فذلك لك."

ولمسلم والبخاري عن عائشة رضي الله عنها قالت: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "الرحم معلقة بالعرش تقول: من وصلني وصله الله ومن قطعني قطعه الله."

٢١- أثنائي الليلة آت من ربي - وفي رواية: رأيت ربي في أحسن صورة - فقال: يا محمد قلت لبيك ربي وسعديك قال: هل تدري فيم يختصم الملاء الأعلى قلت: لا أعلم. قال فوضع يده بين كتفي وجدت بردها بين شديي، أو قال في نحري، فعلمت ما في السموات وما في الأرض، أو قال: ما بين المشرق والمغرب - قال: يا محمد، أأنت الذي فيم يختصم الملاء الأعلى قلت: نعم في الكفارات والدرجات ونقل الأقدام إلى الجماعات واسباغ الوضوء في السيرات والمكروهات، وانتظار الصلوة بعد الصلوة، ومن حافظ عليهن عاش بخير ومات بخير وكان من ذنوبه كيوم ولدته أمه، قال: يا محمد قلت: لبيك وسعديك فقال: إذا صليت فقل اللهم اني أسألك فعل الخيرات وترك المنكرات وحب المسكين، وإذا أردت بعبادك فتنة فاقبضني اليك غير مفتون، قال: والدرجات: افشاء السلام وإطعام الطعام والصلوة بالليل والناس نيام، وورد هذا الحديث برواية أخرى صحيحة أيضا، وهو أنه قال عليه السلام: رأيت البارحة ربي في المنام في صورة شاب أمر

جالس على سرير من ذهب، وعلى رأسه تاج من ذهب، وفي رجليه نعلان من ذهب فقال لي: "يا محمد"، قلت: لبيك ربّي وسعديك. قال: "فيم يختصم الملا الأعلى" قلت: لا أعلم - وفي رواية أخرى: ربّي أعلم - فضرب بيده بين كتفي فوجدت برد أنامله بين ثديي، فعلمت علم الأولين والآخرين ثم قال لي: "يا محمد فيم يختصم الملا الأعلى" فقلت: فذكر عليه السلام باقي الحديث كما تقدّم.

٢٢- من رآني في المنام فقد رآني، فإن الشيطان لا يتمثل بي. وفي رواية: فإنه لا ينبغى للشيطان أن يتمثل في صورتي، وفي رواية: فإن الشيطان لا يتكلمني في أخرى: من رآني فقد رأى الحق، فإن الشيطان لا يترآى بي.

٢٣- عن جابر بن عبد الله: أن رجلاً قام فركع ركعتي الفجر فقرأ في الركعة الأولى "قل يا أيها الكافرون" حتى انقضت السورة، فقال عليه السلام: "هذا عبد عرف ربه، وقرأ في الأخرى "قل هو الله أحد" حتى انقضت السورة فقال النبي عليه السلام: "وهذا عبد آمن بربه".

٢٤- عن أبي بكر رضي الله عنه قال: بالله العظيم لقد حدثني رسول الله صلى الله عليه وسلم قال الله: "يا إسرافيل بعزّتي وجلالي وجودي وكرمي من قرأ باسم الله الرحمن الرحيم متّصلاً بفتحة الكتاب مرة واحدة اشهدوا على أني قد غفرت له، وقبلت منه الحسنات، وتجاوزت عنه السيئات، ولا أحرق لسانه بالنار، وأجيره من عذاب القبر وعذاب النار وعذاب يوم القيامة والغزع الأكبر، ويلقاني قبل الأنبياء.

- ٢٥- كان رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا أنزل عليه القرآن يحرك لسانه - وفي رواية: أنه صلى الله عليه وسلم كان يجد من التنزيل شدة - فأنزل الله به: "لا تحرك به لسانك لتعجل به" قال: كان يحرك به شفّتيه وقال: هذا حديث حسن.
- ٢٦- إنّ الزمان قد استدار كهيئة يوم خلق الله السموات والأرض.
- ٢٧- إنّ الله خلق آدم على صورته - وفي رواية: على صورة الرحمن - .

٢٨- إنّ رسول الله صلى الله عليه وسلم لم يكن يلتفت، لا يلوى عنقه، وكان اذا التفت التفت جميعا، يعنى بكلّيته .

٢٩- ورد عن رسول الله عليه السلام، انه قال: إنّ لربكم في أيام دهركم نفحات من رحمته ألا فتعرضوا لها بصدق رسول الله .

Hadislerin Kaynakları :

1. Kaynağını bulamadım.
2. Ebû Dâvud, Cihâd, 73.
3. Buhârî, Ezân, 126; İbn Hanbel, III, 158.
4. Müslim, Mesâcid, 149; Neseî, İftitâh, 19; 36; İbn Hanbel, III, 106.
5. Abdunraûf el-Münâvî, Feyzu'l-kadir Şerh Câmiu's-Sağîr, Beyrut ts., II, 497'de Taberânî'den naklen.
6. krş. Buhârî, Tâbir, 45; Ebû Dâvud, Edeb, 88; Tirmizî, Rüyâ, 8; İbn Hanbel, I, 216, 246, 359; III, 504.
7. krş. Tirmizî, Rüyâ, 3; Dârimî, Rüyâ, 9; İbn Hanbel, III, 29, 68.
8. krş. İbn Mâce, İkame, 119, Duâ, 13.
9. Müslim, İman, 172; Neseî, Büyû', 5-6.
10. krş. Tirmizî, Kıyame, 40.
11. Tirmizî, Cehennem, 6; İbn Hanbel, II, 197.

12. Kaynağını bulamadım.
13. Müslim, Tahâre, 1; Tirmizî, Deavât, 86; Dârimî, Vüdû, 2; İbn Hanbel, IV, 260; V, 342 344, 370.
14. Müslim, İmâre 153-154; Ebû Dâvud, Cihâd, 13; Neseî, Cihâd, 15; İbn Mâce, Cihâd, 13; İbn Hanbel, II, 169.
15. İbn Hanbel, III, 124.
16. Buhârî, Büyü', 78; Müslim, Musakat, 81-83, 85, 90; Ebû Dâvud, Büyü, 12; Neseî, Büyü, 50; İbn Mâce, Ticârât, 48; Dârimî, Büyü' 41; İbn Hanbel, II, 262, 427.
17. krş. Ebû Dâvud, vitr. 23; İbn Mâce, Duâ, 9; Dârimî, Fazailu'l-Kur'ân, 14, 15; İbn Hanbel, VI, 461.
18. Müslim, Kader, 32, 33; İbn Hanbel, I, 390, 413, 433, 445, 466.
19. Buhârî, Kûsûf, 2, Tevhid, 15, 20, Nikâh, 107, Tefsiru Sûre, 6, 7; Müslim, Tevbe, 32-36, Kûsûf, 1; Tirmizî, Deavât, 95; Neseî, Kûsûf, 11; Dârimî, Nikâh, 37; Muvatta', Kûsûf, 1; İbn Hanbel, I, 281, 426.
20. İbn Hanbel, I, 191, 194.
21. krş. Dârimî, Rüyâ, 12; İbn Hanbel, I, 368, IV 66, V, 243, 278. Hadis'in "Cenâb-ı Hakk'ı" bir koltukta oturan gence benzetten kısmı hariç diğer lâfızlar vardır.
22. Buhârî, İlim, 38, Tabir, 10; Müslim, Rüyâ, 10-13; Ebû Dâvud, Edeb, 88; Tirmizî, Rüyâ, 4, 7; İbn Mâce, Rüyâ, 2; Dârimî, Rüyâ, 4; İbn Hanbel, II, 232, 261.
23. krş. İbn Hanbel, IV, 65.
24. Kaynağını bulamadım.
25. Buhârî, Tefsir, Sûre, 75; Tirmizî, Tefsir Sûre.
26. İbn Hanbel, V, 73.
27. Buhârî, İstizâh, 1; Müslim, Birr, 115, Cennet, 28; İbn Hanbel, II, 244, 251, 315, 323, 434, 463, 519.
28. krş. Tirmizî Menâkıb, 8.
29. Acûnî, Keşfü'l-hafâ, Beyrut 1351, I, 132'de Hakîm Tirmizî'den ve Taberânî'den naklen kaydetmiştir.

Eserin hadisleri açıklayışı hakkında fikir vermek maksadıyla ilk hadisin şerhinden bir kaç cümleyi sunmak isterim.

Temizliğe devam et ki, rızkm bollaşsın.

.....

"Günahların hepsi batın pisliklerdir. Batından zâhire çıkan bazı özellikler, kulun rızkına engel olur. Nitekim Allah Rasûlü bir hadis-i şerifte: "Kul, günahı sebebiyle rızık açısından mahrûmiyete duçar olur." (İbn Mâce, Fiten, 22, Mukaddime, 10) buyurur. Bu mahrûmiyet hem rûhânî ve manevî açıdan, hem de zâhiri organlar ve duyular açısından olur.

İbâdet ve taatların temizleyici bir özelliği vardır. Manevî temizleme bazan iyiliklerin kötülükleri yok etmesiyle olur. Nitekim Allah Teâlâ: "İyilikler kötülükleri yok eder" (Hûd (11), 114) buyurur. Peygamberimiz (s.a.v.) de şöyle buyurur: "Kötülüğün arkasından hemen bir iyilik yap ki, onu yok etsin" (Tirmizî, Birr, 55; Dârimî, Rikak, 74; İbn Hanbel, V, 153, 158). Mânevî temizlenme bazan da günahın yoluna engel koymak; yani tevbe sûretiyle olur. Nitekim: "Ancak tevbe eden inanıp hayırlı işler işleyenlerin kötülüklerini Allah iyiliklere çevirir." (el-Furkan (25) 70) âyeti buna işâret etmektedir. Mahv; yok etme, afvın hakikatinden ve mağfiretten ibârettir.

Mutlak temizlik, vücûdî, vücûbî, vahdânî ahkâmın bir gereği olarak hasıl olur ve husûsiyet gerektiren her türlü kayıttan uzak olarak ortaya çıkar. O da gönlün mâsivâdan temizlenerek şühûdî tevhide ermesidir. Bu tür bir temizliğin ilk ve meşrû derecesi, kalpler ve ruhlarla ilgili olan imandır, düşünce yoluyla tevhide ermektir. İmanın gereği olan şartlara devam edilirse perdelerin kalktığı zâtî tecellî makamına erişilir. Temizlenmek gereken pislik, cehâlet, şîrk ve zihni bulandıran sapık düşünce, yersiz tevil ve insanî şeriatın koyduğu ölçülere karşı yönlendiren nefsanî duygulardır."

Helâlleri ve haramları zâhirî ve bâtını ölçülerle inceleyen müellifimiz, bunların insan karakterine tesirini anlatarak Allah'a yakınlık ve uzaklığa sebep olması açısından etkisini açıklamaktadır. Biz sözü uzatmadan O'nun metafizik konuların dışında ibâdet ve muâmelât gibi konularda diğer şârihlerden çok farklı şeyler söylemediğini göstermek üzere "Temizlik imanın yarısıdır" diye başlayan hadisin İmam Nevevî (8) şerhiyle mukayesesini vermek istiyorum.

Hız. Peygamber (s.a.v.):

Temizlik, ya da abdest imânın yarısıdır. buyuruyor. Müslim şârihi İmam Nevevî hadisi şöyle açıklıyor:

(8) Şerhu Sahih Müslim, Beyrut 1972, II, 100-103.

"Temizlik imanın yarısıdır," derken ecir bakımından temizliğin imanını yarısına ulaştığı kastedilmektedir. Abdestle iman arasında bir bağ vardır. Abdest ancak imanla sahîh olur. Burada imandan maksad namazdır. Nitekim: "Allah Teâlâ imânlarınızı zâyî etmez." (el-Bakara (2), 143) buyrulmuştur. Temizlik namazın sıhhati için şart olduğundan namazın yarısı hükmündedir. Tabii bu yarımlik gerçek anlamda yarım demek değildir. İman kalb ile tasdik ve organlarla teslimiyyet ve amel olduğuna ve bu ikisi imanın iki ayrı yarımını oluşturduğuna göre temizlik lâfzı namazı da içine almaktadır. Çünkü namaz, organların amelidir.

Konevi ise :

Temizlik ya da abdest imanın yarısıdır, hadisini şöyle açıklıyor: İmanın bir sûret (beden)e âid olan kısmı, bir de rûha âid olan yönü vardır. İmanın sûret (beden)de görülen iki sıfatı dil ile ikrar ve organlarla ameldir. İmanın rûha âid olan iki sıfatı ise niyyet ve ihlâstır. Sağlam bir iman bu son ikisiyle gerçekleşir. Çünkü mümin ile münâfîğı birbirinden ayıran ihlâstır. Abdest imânın sûret (beden)e âid kısmının en şerefli yanı olması itibarıyla imanın yarısı sayılmıştır. Görüldüğü gibi hadisin bu kısmında iki şerh arasında çok önemli bir fark göze çarpmamaktadır.

Hadisin el-Hamdu lillâh mizânı doldurur, kısmını Nevevî şöyle açıklıyor: Elhamdu lillâh sözünün büyüklüğüne ve mizânı dolduracağına işârettir. Çünkü Kur'an âyetleri hadis-i şeriflerde amellerin ağırlık ve hafifliği söz konusu edilmiştir.

Konevi ise burada mizan ve tartıdan maksad, akli ve nazari mizandır, diyor. Çünkü Hakk'a yapılan hamd ve senâ iki esasa dayanır. Selb ve isbât. Bir de tenzih vardır. Fakat tenzih, nefy ve isbat cinsindendir. "el-Hamdu lillâh" sübûti özelliği olan bir senâdır. Bu yüzden akıl terâzisini doldurur ve bu sayede kişinin tevhid için delil ve burhana ihtiyacı kalmaz. Kafası ve kalbi hamd ve senânın tesiriyle başka etkilere kapanır. Görüldüğü üzere hadisin bu kısmının açıklanmasında Konevi, konuyu âhiret plânından çok dünya plânında, akıl ve idrak meyânında ele aldı ve klâsik şerhlerden farklı bir yorum getirdi.

Hadis'in Subhânallahî ve'l-hamdu lillâh yerle gök arasını doldurur, kısmını Nevevî Şâyed bunların sevâbı cismânî olarak takdir olunmuş olsa, yerle gök arasını doldurur, demektir, şeklinde anlayarak bu iki kelimenin değerinin sebebi şudur, diyor: Subhânallah, Hakk Teâlâ'yı tenzih mânâsı ifâde eder. el-Hamdu lillâh işi Allah'a havâle etme ve O'na boyun bükme mânâsı taşır.

Konevi yakın ifadelerle şunları söylüyor:

Bu iki kelime senânın her türlüsünü, Cenâb-ı Hakk'ın yerde, göklerde ve ikisi arasında tecelli eden zâtî ve fiilî sıfatlarını kapsamaktadır. Bu yüzden yerle gök arasını doldurmaktadır.

Namaz nûrdur. İbaresini hakkında Nevevî der ki, namaz nûrdur; Çünkü günahlardan men'eder. Kötülük ve yasaklardan alakor, doğruya iletir. Nitekim nûr, yani ışık da insana doğruyu gösterir. Bir başka mânâyâ göre namaz, sâhibine kıyâmet gününde nûr olacaktır. Çünkü namaz, mârifet nûrlarının doğmasına, kalbin genişlemesine sebep olur. Kalbin dışarıyla alâkayı keserek hakikatlerin keşfine ermesini sağlar. Zâhir ve bâtın Allah'a yönelmeyi temin eder. Nitekim Allah Teâlâ: "Sabr ve namazla Allah'tan yardım dileyin." (el-Bakara (2), 45) buyurmaktadır. Namaz, namaz kılanların yüzünde dünya ve âhirette bir nûrdur.

Konevi hadisini bu kısmına daha değişik bir yorum getirerek şunları söyler :

Namaz kılan kimse Rabbına münâcât halinde ve O'na yönelmiş durumdadır. Allah nûr'dur. Kul ise karanlıktır. Karanlık nûrun karşısına geçip aynı hizâyâ gelince nûrun aydınlığı karanlığa yansır ve o da aydınlanır. Nitekim ay, aslında karanlık bir cisim olduğu halde güneşin karşısında bulunmaktan aydınlanır. Güneşe olan yönü ne kadar fazla ise aydınlık ve nûru da o kadar çok olur. Peygamberimiz'in "gözüm nûru namaz" buyurması bu anlamdadır. Peygamberimiz'in "Ben arkamdakini de görürüm." buyurmasından, namazda Hakk ile olan muvâcehesinin tam olmasından ilâhî nûr'un kendisine yansıdığı anlaşılmaktadır. "Allah yerlerin ve göklerin nûrudur." (en-Nûr (24), 35) buyurmaktadır. Konevi'nin namazı nûr olarak, bu şekildeki izâhı, namazın tesirini ve kula etkisini göstermesi bakımından daha anlaşılır görünmektedir.

Hadis'in **Sadaka burhandır.** kısmında Nevevî der ki: Yâni korkanın sığındığı bir sığınaktır. Kula, kıyâmet gününde malını nereye harcadığı sorulduğunda, sadaka cevap sırasında kendisine delil ve sığınak olacaktır. Sadaka veren simasından belli olacak ve böylece kendisine malını nereye harcadığı sorulmayacaktır. Sadaka onu verenin imanına bir delildir. Çünkü münafık inanmadığı için, sadaka veremez. Sadaka imandaki sadakatin ifadesidir.

Konevi, konuyu dünyevî değeri açısından ele almaktadır: Sadaka, verilen şeylerin âhiretin varlığına iman sebebiyle sevap ve mukâfat niyetiyle verildiğine bir delildir. Çünkü nefsânî duyguların

esiri olan kimseler için en sevgili şey maldır. Bu sevgiyi atmanın işâreti, verébilmektir.

Hadis'in Sabr ziyâdır. kısmında Nevevi der ki : Sabır Allah'a itatta, günahlardan sakınmada, musibet ânında ve insana hoş gelmeyen hususlarda olur. Sabır güzeldir, sabırlı da ziyâlıdır, ve daima doğru yol üzeredir, İbrahim el-Havvâs der ki : "Sabır, Kitap ve Sünnet'in gösterdiği şekilde sâbit-kadem olmaktır." Atâ: Sabır, belâ ve musibet karşısında hüsn-i edebi korumaktır." der. Ebû Ali ed-Dekkâk, "Gerçek sabır, takdire itiraz etmemektir." der. Belâ ve musibeti, şikâyet tarzında olmadan, açığa vurmak sabra ters düşmez. Nitekim Allah Teâlâ, Eyyûb (a.s.) hakkında : "Biz onu hakikaten sabırlı bulduk. O ne güzel kuldu!" (Sâd (38), 44) buyurmaktadır. Halbuki o : "Yâ Rabbi, bana bu derd gelip çattı" (el-Enbiyâ (21), 83) diyerek hastalığını dile getirmişti.

Onun bu hâli sabrına engel teşkil etmedi. Nevevi'nin zâhid ve sûfilerin sözleriyle açıkladığı sabır konusunu Konevi, yakın ifâdelerle fakat sabrın ruh ve nefsânî duygular üzerindeki etkilerine de temas ederek açıklamaktadır :

Sabr, nefsi şikâyetten alıkoymaktır. Şikâyetine engel olmak, nefse ağır gelir. Tahkik ehli sabrı bir alıştırma olarak kabul eder. Nefse acı gelen şeylerin insandaki tabii ve nefsânî güçlerin ateşini söndürdüğü ve bâtının nurlanmasını sağlayan rûhânî güçleri canlandırdığı bilinmektedir. Bu yüzden sabr, nûr ile karanlığın karışımından meydana gelen aydınlıktır. Nûr rûhânî güçler, karanlık tabii ve nefsânî güçlerdir. Nitekim namazın nûr olarak ifâde edilmesi bu bakımdan ilgi çekicidir. Sabr, rûhânî güçlerin tabii ve nefsânî güçlere galibiyeti ve birincinin nûrunun ikinciye aydınlatmasıdır. Bu yüzden ona nûr yerine ziyâ tâbir edilmiştir.

Hadis'in Kur'an senin lehinde ve aleyhinde bir huccettir : kısmında Nevevi'nin açıklaması çok kısadır : Okuyup amel edersen faydalanırsın ve lehinde delil olur, değilse aleyhinde delil olur, der.

Konevi bu cümleyi biraz daha açarak aynı doğrultuda bir açıklama getirmiştir, der ki : Huccet, iddiânın doğruluğunu gösteren şahid ve delil demektir. Kur'an'ın bir kişinin lehinde delil olabilmesi, o'nun Allah'ın kelâmı olduğuna, O'nun nezdinden indirilmiş bulunduğu ve O'nun ilminin mazharı bulunduğu inanan, Kur'an'da anlayamadıklarının tevilini Allah'a havâle eden, emir ve nehylerine edeple sarılan kimselerin lehinde huccet ve şahiddir. Böyle olmayan kimselerin de aleyhinde şahiddir.

Hadisin :

Her insan sabahleyin nefsinin satıcısıdır. Binaenaleyh ya nefsi-ni âzâd eder, ya da helâk eder, lâfızlarıyla biten son kısmında Neve-vî, herkes sabaha çıkınca nefsinin satışa arzeder. Herkes nefsiyle bir-şeyler yapmaya çalışır. Onlardan Allah'a itâatla uğraşıp kendini Allah'a satanlar ve onun azâbından âzâd olanlar olduğu gibi, ken-dini şeytana ve hevasına satıp ona tâbi olarak helâk edenler de var-dır, der.

Konevî ise zaman mefhumuna felsefi bir yaklaşımla açıklama-sına başlayarak kulun dünya ve âhirette varacağı seadet ve şekâ-vet mertebeleri ve zâti tecelli ile şerhetmektedir. Diyor ki : Bu hadis "Herkesin yüzünü döndürdüğü bir yön vardır : (el-Bakara (2), 148) âyetinin tefsiri mahiyetindedir. Zaman, herkes için aynı şekilde de-ğişip durmakta, sabah ve akşam birbirini takip etmektedir. Varlık ve zamanın hiç kimse için durmadığı görülmektedir. Herkes ve her şey, Hakk'ın takdir ettiği bir mecrâya doğru akıp gitmektedir. Ku-lun neticede varacağı yer, ya şakavet mertebelerinden biridir, ya da nisbi kemalât sayılan saâdet makamlarından biridir. Gerçek kemâl ve kurtuluş, perdenin açılıp zâti tecelliye âşinâ olmakla mümkündür. Kemâl ehli kimseler için bundan başka karar kılınacak yer yoktur. Nitekim bir başka hadisi şerifte : "Cennet ehlinden bir grup vardır ki Rabları onlardan gizli (perdeli) değildir," buyurulmuştur. Seyr u sülûkün nihâyetine ulaşan kimse, rûhunu güçlendirmiş, hâl, sıfat ve fiilleriyle gelişmesinin sonuna ermiş demektir. Bunları sağlamak sü-retiyle saâdet derecelerinden birine ererek nisbî kemâle veya kemâl-i hakikiye eren kimse nefsinin tehlikeli saldırılardan ve mümkün var-lığın bağlarından kurtarır, gözünden zulmânî perdeler sıyrılır, ger-çek ilim ve sâlih amel ile onlara uygun neticelere kavuşur. Böylece nefsinin Allah'a satmış ve âzâd olmuş olur. Bu saydıklarımızdan mah-rum kalan nefsinin helâk etmiş, ömrünü ve amellerini zâyi etmiş sa-yılır, bu yüzden de hüsrana uğrar.

NETİCE :

Şerh Hadis Erbain, Konevî'nin tasavvufi fikirlerini yansıtan, şahsi hayatına dâir -az da olsa- bilgiler veren, kütüphânelerimizde çokça yazma nüshası bulunan değerli bir eseridir. Bu yüzden bir ta-kım yanlışlıkları tashih ve bazı haksızlıkları önlemek için bu eserin önce Arapça bir neşrinin sağlanması, arkasından Türkçe'ye çevrile-rek Türk okuyucusunun milli kültür hazinesine böyle değerli bir ese-

rin kazandırılmasının lüzümü inancındayız. Sadreddin Konevi'yi çeşitli yönleriyle tanıtmayı amaçlayan Selçuk Üniversitesi Rektörlüğü ile Üniversitenin değerli mensupları ve bütün Konyalılar'dan bunu beklemek Konevi'nin hemşehrilik hakkı olsa gerektir. Çünkü Sadreddin Konevi, bu nisbesiyle Konya adını dünyaya duyuran değerli bir mütefekkirimizdir.